

Csatlós Erzsébet PhD-hallgató,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék

A szektorelmélet és az Arktisz

Múlt. Jelen. Jövő?

Oroszország 2007 nyarán kitűzte titánzászlaját az Északi-sark kontinentális talapzatára, és deklarálta az általa vélt jogokat. Azóta a nemzetközi közvélemény állandó szereplője az Arktisz és annak kincsei, a globális felmelegedés által okozott jégolvadás, és annak következményeként megindult állandó érdeklődés a térség iránt: vajon kié az Arktisz és annak minden kincse, előnye? Egyáltalán beszélhetünk-e arról, hogy bármely államhoz is tartozna a jelenleg hatályos tengerjogi szabályok által lefedett területen túlmenően? Számos félreértés származik egy több, mint 100 éve született ötletből, a szektorelméletből, amely némely hazai szakirodalomban még ma is az Arktisz területével területszerzési jogcímként összekapcsolt fogalomként jelenik meg.

A jelen tanulmány célja a területszerzési jogcímként számon tartott szektorelmélet jogi helyzetének tisztázása, az esetleges félreértések eloszlatása és az Arktisz esetében a múltban, a jelenben, és esetlegesen a jövőben játszott szerepének áttekintése.

1. Bevezetés

Az északi sarkköri vízi területek az elmúlt száz évben kezdtek igazán érdekessé válni területszerzési szempontból, és ekkorra tehető a nemzetközi viták születése is, amelyek a területet azóta is övezik. A XIX. század során számos expedíció indult, amelyek eredményeként részletes térképek születtek a területről, amelyeket a felfedezők rendszeresen az államuk nevében az adott állam területének deklaráltak. Egészen addig senki sem foglalkozott ezekkel az igényekkel, amíg a térséget lakhatatlan jégömbnek hitték, azonban mihamarabb fény derült arra, hogy az Arktisz milyen stratégiai, hajózási potenciált jelent, illetve,

hogy milyen értékes nyersanyagok forrása, heves jogviták robbantak ki a jéggel borított vízterület uralom alá vonása és hovatartozása körül.¹

Az Északi-sarkkörön túl számos szigetet felfedeztek, azonban a jeges vizek, valamint a zord körülmények nem igazán kedveztek annak, hogy a terület megszerzésével járó előnyöket ki tudják használni, illetve hogy uralmukat megfelelő módon reprezentálják az adott területen.

Ekkor merültek fel igazán a *földrajzi egybefüggőségen* alapuló elméletek, amelyeket először a XVIII. század során, az afrikai gyarmatosítások idején alkalmaztak, hogy a part menti kisebb enklávékhoz újabb és újabb területeket csatolhassanak.² Leginkább azonban a tengeri területek, és mindenekelőtt a kontinentális talapzat jogintézményének keretei között használták fel őket, mint területszerzési jogcím: a megszerezni kívánt területet a felfedezés jogcíméhez hasonlóan a saját államterületük folytatásaként tekintettek, és ezen a jogcímen vonták a joghatóságuk alá.³

Ennek nyomán, az arktiszi területi viták, szigetek hovatartozását alapuló problémák kizárása érdekében született meg a lehetséges megoldás egy kanadai szenátor fejében. *Pascal Poirier* egy 1907-es szenátusi ülésen tárta a plénum elé az elképzelését, amely *szektorelmélet* néven látott napvilágot és írta be magát a nemzetközi jog tudományába. Célja az volt, hogy formálisan deklarálja az országtól északra eső területek feletti szuverenitás képzetét egészen az Északi-sarkig. Elmélete szerint azoknak az *államoknak*, amelyeknek a területe átnyúlik az Arktisz térségébe – vagyis az öt Arktisz-államnak –, *joga van minden, tőle északra eső szárazföldi területre, szigetre függetlenül attól, hogy azokat már fölfedezték, vagy sem*. Ez gyakorlatilag minden jövőben felfedezésre kerülő sziget feletti szuverenitást a parti államnak tulajdonít. Szerinte ez a jog azon a földrajzi kapcsolaton alapul, ami az államterület és az igényelt terület között fennáll.⁴ Ez azért volt szükséges, mert a jogszerű területszerzési módok egyike sem volt alkalmazható ezeken a hideg égövi területeken, az elmélete alkalmazásával viszont Kanada például a 60-142 nyugati hosszúsági körök és az Északi-sark által

---

¹ FENWICK, Charles G.: *International Law*. Appleton-Century-Crofts, New York, 1965. 416-417. o.

² KOVÁCS, Péter: *Nemzetközi jog*. Osiris, Budapest, 1997. 258. o.; SHAW, Malcom N.: *International Law*. Cambridge University Press, 2003. 456. o.

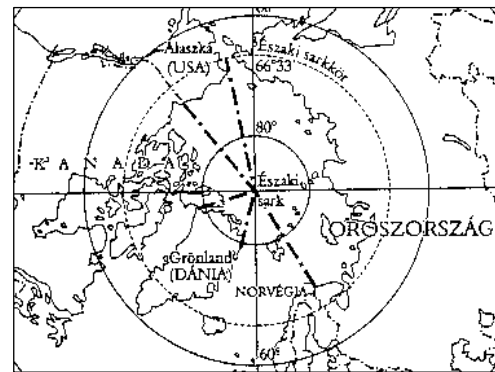
³ INCH, Donald, R.: An Examination of Canada's Claim to Sovereignty in the Arctic. *Manitoba Law School Journal*, Vol. 1. 1962-1965. 48-49. o.

⁴ 1906-7 Debates, Senate, Canada, 266 o. in: HEAD, Ivan: Canadian Claims to Territorial Sovereignty in the Arctic Regions. *McGill Law Journal*, Vol. 9., No. 3. 1963.p. 203-204.; CASTEL, J.-G.: *International Law*. 3rd Edition, Butterworths, Canada, 1976. 160-161. o.

meghatározott háromszögletű térségre kiterjeszthette a szuverenitását, amelyet a Belügyminisztérium már egyébként is 1904-óta térképen kanadai területnek jelölt.⁵

Olyan terület megszerzése ugyanis, amely azelőtt nem állt más állam szuverenitása alatt – mint az Arktiszon található szigetek– okkupáció jogcímén lehetséges. Ilyen esetekben az addigi „senki földje”, egy állam szuverenitása alá fog tartozni, ha az adott állam a felségjoga jeléül nemcsak formálisan, hanem ténylegesen is birtokba veszi azt, akár csak kis részben is.⁶ A „területfenségiség – ahogy Toghze Gyula fogalmazott – ugyanis a tényleges birtoklás által tartatik fenn, és megszűnik a terület elhagyása következtében, a birtoklás tényének (*corpus*) és szándékának (*animus*) megszűnése folytán”.⁷ Az Arktiszon azonban minél inkább északra haladunk, annál több olyan terület van, amelyre ezen a jogcímen nem tudták kiterjeszteni az államok a szuverenitásukat a terület fizikai korlátai miatt.⁸ Az okkupáció, mint területszerzési jogcím azért nem áll meg, mert az *animus possidendivel* szemben – ami nyilvánvalóan megvan – a *corpus possidendi* hiányzik: lényegileg lehetetlen volt ott bármiféle szuverenitás fennállását kifejező emberi létesítményt meghonosítani, és így állami szuverenitás alá vonni, nem lehet megvédeni más államok területszerzési kísérleteivel szemben. Ezen a tényen az sem változtat, hogy az effektív okkupáció követelménye nem abszolút érvényű, elég, ha az igényelt terület egy részén sikerül valamilyen jellegű szuverenitást gyakorolni, ugyanis az Északi-sarkvidéken még ezt a csekélynek tűnő követelményt is igen nagy nehézségekbe teljesíteni, ahogy Kelet-Grönland ügyében is láthattuk.

Poirier elmélete szerint öt állam állhatott elő területköveteléssel, amelyet oly módon döntöttek el, hogy a partvonalak határon elhelyezkedő pontját a hosszúsági fokok mentén összekötve az Északi-sarkkal az így kapott háromszögletű területek

1. ábra. ábra Az Arktisz szektorok szerinti felosztása

Forrás: KOVÁCS: i.m. p. 196.

⁵ TIPSON, Frederick: Canadian and Soviet Arctic Policy: an Icy Reception for the Law of the Sea? *Virginia Journal of International Law*, Vol. 16, No. 3, 1975-1976. 611. o.

⁶ Lásd, *Eastern Greenland case* (Denmark/Norway) (1933) P.C.I.J. (Ser A/B) No. 53. [a továbbiakban: *Eastern Greenland case*] 46. o.; BREITFUS, L. L.: Die Lektoreneinteilung der Arktis im Zusammenhang mit dem zuerwartenden transarktischen Luftverkehr. in. LAKHTINE, W.: Rights Over the Arctic. *American Journal of International Law*, Vol. 24., 1930. 704. o.; HEAD: Canadian Claims to Territorial Sovereignty in the Arctic Regions. 205. o.

⁷ TEGHZE, Gyula: *Nemzetközi jog*. Városi Nyomda, Debrecen, 1930. 239. o.

⁸ BROWNLIE, Ian: *Principles of Public International Law* Third Edition. Clarendon Press Oxford. 1979. 143. o.

képezték egy-egy állam arktiszi területét.⁹ [1. ábra] Ezeket a hosszúsági és szélességi körökkel meghatározott háromszögeket más néven szektoroknak nevezik, innen ered a területszerzési jogcím elnevezése. Így tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy az igénytel fellépő államok kvázi a tengerparti területeik meghosszabbításaként kivetítették a szuverenitásukat egészen az Északi-sarkig, a többi állam pedig ezt csendben konstataálta. Úgy is tekinthetjük, hogy hallgatólagosan beleegyeztek az ilyen módon megvalósuló területszerzésbe.

2. A múlt: az Arktisz-államok és a szektorelmélet

2.1. Kanada és a szektorelmélet

Hivatalosan *Poirier* Arktiszra vonatkozó szektorelmélete egy egyemberes idea volt, a szenátor azonban nem adta fel: 1909-ben ismét a Szenátus elé vitte az északi területek jogi helyzetére vonatkozó elképzeléseit, de most a szektorelmélet konkrét protezsálása nélkül, sőt, ezzel ellentétesen az okkupáció fontosságát hangsúlyozta, illetve a joghatóság gyakorlását, mint a szuverenitás valós jelenlétének a bizonyítékát.¹⁰ Egy 1909-ben tartott beszédében négy területszerzési jogcímre hivatkozik, amely alapján Kanada északi területekre tarthat igény: felfedezésre, cesszióra, okkupációra, valamint utolsóként, az előzőek által meg nem szerezhető esetekben, mintegy kiegészítő jogcímként, a szektorelméletre. Elméletét *Bernier*, kanadai hajóskapitány tapasztalataira alapította, aki beszámolt az északi területeken tapasztalt hajózási és területszerzési nehézségekről.¹¹ Két évvel az ominózus felszólalás után *Bernier* azon volt, hogy megalakítsa az ún. *Arktisz-klubbot*, vagyis összehívja azt az öt államot, amelynek a szektorelmélet alapján jogosult szektorra, és ezzel a formális találkozóval gyakorlatilag szentesíthetnék a szektorelmélet létjogosultságát. A klub megszervezésére, illetve a találkozó létrejöttére soha nem került sor.¹²

Poirier azzal védte álláspontját, hogy szerinte ez a földrajzi megosztás az egyetlen lehetséges megoldás arra, hogy az érdekelt államok között ne legyen feszültségforrás az

---

⁹ DUPUY, Pierre- Marie: *Droit International Public*. 16e Edition, Dalloz, 2002. 36. o.; TIPSON: i.m. 610. o.; ROSENKRANZ: i.m. 26. o.; CRUICKSHANK, David A.: Arctic Ice and International Law: The Escamilla Case. *Western Ontario Law Review*, Vol. 10. 1971. 183-184. o.

¹⁰ Lásd, INCH: i.m. 43. o.

¹¹ 1909-10 Debates, Senate, Canada, 179-184 o.. in: HEAD: i.m. 207. o.; CASTEL: i.m. p. 161.; Lásd még, JESSUP, David, Eric: J. E. Bernier ad the Assertion of Canadian Sovereignty in the Arctic. *American Review of Canadian Studies*, Vol.38., Issue 4., December 2008. 409-427. o.

¹² HEAD: i.m. 207. o.; CASTEL: i.m. 164. o.

északi szárazföldek területi hovatartozása.¹³ Nem vetette el a *terra nullius* esetében az effektív okkupációra alapított területszerzést, egyszerűen csak megoldást talált az addig megoldhatatlan problémára: biztosítani a területszerzést olyan térségen is, ahol a tényleges foglalás nem valósulhat meg a fizikai korlátok miatt. Érvelését nemcsak kanadai érdekekkel támasztotta alá, hanem példaként említette, hogy Angliának és Franciaországnak a Szahara sivatagi területére vonatkozó területszerzési igénye is megoldódna a szektorelmélet alkalmazásával.¹⁴ *Cartwright* szenátor *Poirier* felszólalását úgy kommentálta, hogy teljesen felesleges az elmélet alkalmazása, hiszen bizonyos szigetrészeken sikerült állomásokat létesíteni, ráadásul a vámszabályok kiterjesztése a szóban forgó térségre ténylegesen is biztosítja a kanadai szuverenitás jelenlétét.¹⁵

A Szenátus *Poirier* javaslatát ugyan elvetette, még szavazásra sem bocsátották, az Alsóházba pedig még napirendi pontként el sem jutott el, viszont állandó helyet vívott ki magának az Arktisz történetében azzal, hogy arra inspirálta az államokat, hogy az Arktiszt állami szuverenitásuk alá vonni, csak megfelelő nemzetközi jogi jogcímet kell hozzá találniuk, amely elegendő támogatást nyer a nemzetközi jogközösségtől.

Kanada hivatalosan sosem foglalta nemzeti jogszabályba a szektorelméletre alapozott szuverenitás-kiterjesztését, holott volt idő, amikor az elméletre alapozta az Arktisz területén gyakorolt jogait. Ennek első markáns jele 1924-ben mutatkozott meg, amikor tulajdonképpen az oroszok javára lemondott az egyébként orosz szektorban található Wrangel-szigettel kapcsolatos igényéről,¹⁶ annak ellenére, hogy két évvel korábban még mereven ragaszkodott a területen szerzett jogaihoz,¹⁷ amelyet a Szovjetunió szektorelméletre hivatkozva deklarált a magáénak. Az első hivatalos állásfoglalás, amelyből a szektorelmélet szerinti területfelosztás jelenik meg 1925. június 10-én született, amikor az akkori belügyminiszter, *Stewart*, az Alsóházban tartott beszédében bejelentette, hogy Kanada igényt tart a nyugati hosszúság 60-41. fokok között elhelyezkedő teljes Arktisz-területre.¹⁸ A jogalap pedig akként lett megjelölve, hogy szűk körben nemzetközi jog íratlan szabályai lehetővé teszik olyan területek

---

¹³ HEAD: i.m. 207-208. o.; CASTEL: i.m. 162. o.; JOHNSTON, V.: Kenneth: Canada's Title to the Arctic Islands. *Canadian Historical Review*, Vol. 14., No. 24, 1933. 25. o.

¹⁴ 1906-07 Debates, Senate, Canada, 273. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; CASTEL: i.m. 162. o.

¹⁵ 1906-07 Debates, Senate, Canada, 274. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; CASTEL: i.m. 162. o.

¹⁶ 1924 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 2., 1110. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; in: CASTEL: i.m. 165. o.

¹⁷ 1922 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 2., 1751.o. in: HEAD: i.m. 208.o.; CASTEL: i.m. 165. o.

¹⁸ 1925 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 4, 4084. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; CASTEL: i.m. 163. o.; ROUSSEAU, Charles: *Droit International Public. Les Compétences*. Sirey, Paris, 1977. 210. o.

feletti tulajdonjog megszerzését is, amelyet nem vettek birtokba.¹⁹ Az elv érvényesülését támasztja alá, hogy még térképen is kanadai területként ábrázolták az Északi-sarkvidék ezen részét. Mindez egyértelműen tanúsítja Kanada elköteleződését a szektorelmélet alkalmazása felé.²⁰

1938-ban egyértelműen elfogadták a szektorelméletet, amikor a bányáügyi miniszter az Alsóházban tartott beszédében kifejtette, hogy semmilyen idegen hatalom nem kérdőjelezheti meg érvényesen Kanada szuverenitását az arktiszi területeken. Azzal érvelt, hogy a nemzetközi gyakorlat világos elveket fektetett le, amelyek alapján olyan területekre is kiterjeszhető a szuverenitás, ahol még sosem járt ember. Azt ugyan nem említette, hogy melyek ezek az elvek, csak utalt rá, hogy nem a szektorelmélethez kapcsolódnak.²¹ Ugyanezen gondolatokat ismételte meg 1953-ban az akkori miniszterelnök, *St. Laurent*, amikor kijelentette, hogy semmi sem vonhatja kétségbe azt a tényt, hogy aktív okkupáció és tényleges szuverenitás-gyakorlás révén a kanadai fennhatóság egészen az Északi-sarkig kiterjed.²² A szavai értelme azonban nem teljesen világos: mit ért aktív okkupáción és tényleges szuverenitás-gyakorláson, amikor ezzel a területtel pont az a probléma, hogy ezek a jogintézmények nem realizálódhatnak rajta, pont ezek kiküszöbölésére volt szükség a szektorelmélet alkalmazására. Ráadásul hogyan lehetne a jeget és a vizet okkupálni? Hiszen azáltal, hogy kijelentik, hogy a pólusig terjedő teljes területe kiterjed Kanada szuverenitása, gyakorlatilag azt állítják, hogy okkupálták a jeget és a nyílt tengert is.

A kérdésre az Egyesült Államok kanadai nagykövete, *Pearson* már az 1946-ban írt művében megadta a választ. Tényként deklarálja, hogy az Arktisz nagy része kanadai terület, és ezalatt nemcsak az északi szárazföldet kell érteni, hanem minden szigetet és fagyott tengervizet is, amely a partoktól az Északi-sarkig a határként megállapított hosszúsági fokok között található.²³

Az előbbi kijelentések után teljes páfordulatot jelent a miniszterelnök 1956-os beszéde, amelyben azt állította, hogy a szektorelméletet sosem alkalmazták a jégre, kizárólag a szárazföldre. A tengert akkor is tengernek tekintik, ha be van fagyva, és akkor is, ha

---

¹⁹ 1925 *Debates*, House of Commons, Canada, Vol. 1. 1111. o. in: HEAD: i.m. 209. o.; CASTEL: i.m. 164-165 o..

²⁰ HUNTER MILLER, David: Political Rights in the Arctic. *Foreign Affairs*, Vol. 4. No. 47, 1925-26. 60. o.; SVARLIEN, Oscar: The Legal Status of the Arctic. *Proceedings of the American Society of International Law*, Vol. 52., 1958. 139. o.

²¹ 1938 *Debates*, House of Commons, Canada, Vol. 3., 3080-3081 o. in: HEAD: i.m. 209. o.; CASTEL: i.m. 165. o.; ROUSSEAU: i.m. 216. o.

²² 1953-54 *Debates*, House of Commons, Canada, Vol. 1., 700. o. in: HEAD: i.m. 209. o.; CASTEL: i.m. 165. o.

²³ PEARSON, Lester B.: Canada Looks Down North. *Foreign Affairs*, Vol. 24. 638. o.; ROUSSEAU: i.m. 210. o.; TIPSON: i.m. 611. o.

folyékony állapotú: a szektorelmélet szempontjából ez ugyanis lényegtelen, egyikre sem vonatkozik.²⁴ Ezután felmerülhet az emberben a kérdés: de akkor mégis mire alkalmazzák? Ugyanis ami szárazföld volt, azt okkupálták, ha nem is teljes területen, de bizonyos részen megteremtették az állami uralmat, ami az effektív okkupáció követelményének enyhülése után elégséges a foglaláson alapuló területszerzéshez; ami meg északabbra maradt az Arktiszon, az víz és jég.

1957-ben *Hamilton*, Kanada külügyminisztere próbálta helyretenni a dolgot többkevesebb sikerrel. Kifejtette, hogy a kontinenstől északra eső szigetcsoport Kanada területét képezi. Ide sorolja azokat a szigeteket is, amelyek nem szokványos fizikai jelleggel bírnak, vagyis jégből állnak, és állandóan mozognak a tenger felszínén. Majd levonja a következtetést: ezek a jégsziget-csoportok nem rendelkeznek a szárazföld klasszikus tulajdonságaival, a Jeges-tenger pedig nem tekinthető nyílt tengernek, emiatt a nemzetközi jog általános szabályai nem alkalmazhatóak rájuk. Máskor pedig azt nyilatkozta, hogy a szuverenitás egy terület tényleges okkupálásával és a felette megvalósult irányítással realizálható,²⁵ és hogy az Északi-sarkvidék csak akkor lesz Kanadáé, ha majd ténylegesen is okkupálni fogja.²⁶ Az állam azóta is tartja magát az ország az effektív okkupáció elvéhez. Ettől az évtől, 1958-tól kezdve tekinthetjük úgy, hogy Kanada szakított a szektorelmélettel, és az effektív okkupáció elméletét fogadja el hivatalos álláspontként, amelyet 1969-ban az akkori miniszterelnök, *Trudeau* is egyértelműen megerősített.²⁷ 1970. február 19-én viszont új éra következett a kanadai Arktisz területén: *Mitchell* külügyminiszter az arktiszi vizeket kanadainak minősítette, amely állítását február 24-én *Trudeau* miniszterelnök is megerősített.²⁸ Azon arktiszi területek vonatkozásában, amelyeket Kanada a joghatósága alá tartozónak vél, ekkor már nem a szektorelmélet, hanem egyéb jogcímekekkel igazolja az igényei jogszerűségét.²⁹

---

²⁴ 1956 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 7., 6955. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; CASTEL: i.m. 166. o.

²⁵ 1958 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 2., 1979. o. in: HEAD: i.m. 208. o.; CASTEL: i.m. 167. o.

²⁶ Lásd, uo.

²⁷ HEAD: i.m. 209. o.; CASTEL: i.m. 167. o.; MOLDE, Jorgen: The Status of Ice in International Law. *Nordisk Tidsskrift Int'l Ret*, Vol. 51., 1982. 167. o.

²⁸ CRUICKSHANK: i.m. 185. o.

²⁹ WILLIAMS, Sharon, A. – MESTRAL, Armand, L.C.: *An Introduction to International Law Chiefly as Interpreted and Applied in Canada*. Butterworths, Toronto, 1979. 132. o.

2.2. Oroszország és a szektorelmélet

Az „arktisi ötös fogat” közül Oroszország volt a legfogékonyabb a szektorelméletre, mint területszerzési jogcímre, és mind külpolitikailag, mind pedig a jogirodalom síkján számos próbálkozás született arra nézve, hogy minél több érvet sikerüljön felsorakoztatni a teória jogszerűsége mellett.

Oroszország egy 1916. szeptember 20-án kiadott jegyzékben kinyilvánította, hogy igényt tart minden tőle északra fekvő szigetre, pontosabban azokra, amelyeket *Vilitzky* kapitány fedezett fel. A probléma csak az volt, hogy ekkor már ezek közül két szigetet okkupáltak más államok, és ott kutatóállomásokat létesítettek, vagyis nemcsak névlegesen, hanem ténylegesen is szuverenitást gyakoroltak ott.³⁰

Az egyik probléma a Wrangel-szigettel kapcsolatban merült fel, amelyet először a britek fedeztek fel 1849-ben, 1881-ben pedig az amerikaiak, okkupációra viszont csak a *Stefansson* által vezetett kanadai expedíció után került sor. Ennek ellenére az 1916-os dekrétum nyomán az oroszok jegyzékben követelték az USA kormányától a sziget átadását azon az alapon, hogy az a szibériai partvidék természetes folytatása.³¹ Ennek ellenére 1921-ben kanadai és brit zászló is megjelent a szigeten, majd hirtelen, 1922-ben Kanada minden, a szigettel kapcsolatos igényéről lemondott.³² Ezzel egyidőben *Stefansson* eladta a szigeten szőrmekereskedéssel foglalkozó telephelyet hozott létre, majd eladta a részét egy amerikainak, aki alaszkaikai őslakosokkal megszállta a területet. A szovjetek 1924-ben elfogták az alaszkaikai foglalkozókat, bebörtönözték őket, és szovjet embereket telepítettek a helyükre. Nem sokkal később a Szovjetunió ismételt diplomáciai jegyzékben követelte, hogy az USA hagyjon fel a szigettel kapcsolatos igényeivel.³³ A jegyzékben az 1867-es, Alaszka cessionjára vonatkozó szerződésre hivatkozott, amely a két állam, az akkori Oroszország és az Egyesült Államok közötti határt hosszúsági fokokra hivatkozva határozták meg, és eszerint a Wrangel-sziget orosz területnek minősül.³⁴

A Szovjetunió, hogy nyomatékosítsa a terület iránti igényét, vagy inkább, hogy kifejezze az afeletti szuverenitását, 1926. április 15-én dekrétumot adott ki. A dekrétum kimondta, hogy minden – eddig felfedezett és a jövőben felfedezésre kerülő – Arktisz-

---

³⁰ ROUSSEAU: i.m. 212. o.

³¹ PHARAND: *The Legal Status of the Arctic Regions*. 63. o.

³² 1924 Debates, House of Commons, Canada, Vol. 2., 1110. o. in: HEAD: i.m. 206. o.; CASTEL: i.m. 165. o.; PHARAND: *The Legal Status of the Arctic Regions*. 64. o.

³³ PHARAND: *The Legal Status of the Arctic Regions*. 63. o.

³⁴ TIMTCHENKO, Leonid: *The Russian Arctic Sectoral Concept: Past and Present*. *Arctic*, Vol. 50, No. 1., March 1997. 30. o.; LLOYD NASH, Marian: *Digest of International States Practice in International Law*. Washington, USGPO, 1983. 816-817. o.

térségben található terület, ami a Szovjetunió partjai és az Északi - sark között helyezkedik el a 32°4'35" keleti és a 168°49'30" nyugati hosszúsági fokok között, a Szovjetunió területének tekintendő.³⁵ Innentől származtatja a jogirodalom a Szovjetunió hivatalos szektorelméletre épülő területszerzési politikáját, amelynek legitimitációját *Lakhtine* az 1967-es szerződésben látja, hiszen már az a szerződés is hosszúsági fokokkal operálva osztotta meg a területeket.³⁶ A szovjet gyakorlat is alátámasztotta ezt miután kizárólag a Bering- és a Barents-tengereket hagyták meg nyílt tengernek, az összes többi területre kiterjesztették a szovjet fennhatóságot, ha máshogy nem is, de a tengeri útvonalakra vonatkozó szabályozással.³⁷ Időközben az USA is felhagyott a Wrangel-szigettel kapcsolatos területi igényeivel.³⁸ Hasonlóan alakult a Ferenc József-föld feletti területi vita, amely Norvégia és a Szovjetunió közötti, a kontinentális talapzatok elhatárolása tárgyában kötött szerződéssel zárult, a terület pedig szovjet kézen maradt.³⁹ Így gyakorlatilag a szektorelmélet szerint a Szovjetunióknak járó terület teljes mértékben mentes volt idegen államok jelenlététől. Mindezen tény ráerősített a Szovjetunió azon álláspontjára, hogy a meghatározott hosszúsági fokok, és az Északi-sark által meghatározott területhez neki kizárólagos joga van.⁴⁰

Későbbi események is azt igazolják, hogy Oroszország következetesen kitar a szektorelmélet, mint területszerzési jogcím mellett, például 1974-ben a norvég-szovjet megegyezés a kizárólagos gazdasági övezet és a kontinentális talapzat kérdéséről szintén a szektorok által megállapított határok szerint zajlott,⁴¹ csakúgy, mint 1990-ben az Egyesült Államokkal történt megegyezés ugyanebben a kérdésben a Csukcs- és a Bering-tenger vonatkozásában.⁴²

Fontos azonban megjegyezni, hogy az 1926-os dekrétum szerinti szektorhatárok egyben nem államhatárok voltak, kizárólag a szigetek feletti joghatóságot akarta ezzel a Szovjetunió biztosítani, és hivatalosan a szektorelméletet, mint vízre és földre is vonatkozó

---

³⁵ ELFERINK, Alex G. Oude- ROTHWELL, Donald: *The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction*. Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 2001. 121. o.; MOLDE: i.m. 166. o.

³⁶ CASTEL: i.m. 168. o.

³⁷ ROUSSEAU: i.m. 212. o.

³⁸ Hivatalosan csak 1978. július 13-án született meg az a deklaráció, amely szerint az USA-nak sohasem volt alkalma formálisan is elismerni a Szovjetunió Wrangel-szigetekre vonatkozó jogait. Ezzel egyidőben azt is kifejtették, hogy az USA sohasem ismert el szektorelméletre alapozott szovjet követelést. Statement of the United States Secretary of State reproduced in *American Journal of International Law*, Vol 72. 1978. 895. o.

³⁹ PHARAND: *The Legal Status of the Arctic Regions*. 63. o.

⁴⁰ Lásd, uo. 63-64. o.

⁴¹ MILLS: William, James: *Exploring Polar Frontiers. A Historical Encyclopedia*. ABC-CLIO, Santa Barbara, 2004. 10. o.

⁴² Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the maritime boundary, 1 June 1990; JOHNSTON, Douglas, M. – VALENCIA, Mark, J.: *Pacific Ocean Boundary Problems: Status and Solutions*. Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1991. 95-98. o.

területszerzési jogcímet az állam sohasem alkalmazta.⁴³ Más kérdés, hogy a jogirodalmi álláspontok által továbbfejlesztett tézis termékeny talajra talált politikai síkon is, és a Szovjetunió egyre inkább érezte a saját érdekszférájának a területet, mint *res communis* térségnek.

A szektorelmélet legnagyobb támogatói a szovjet jogtudósok voltak, közöttük is a legtöbbet idézett szerző a témában *Lakhtine* volt, aki egy időben a Központi Bizottságban is tisztséggel bírt. Az Arktiszra vonatkozó nézeteit az imperializmus expanzió tételéről alkotott marxista - leninista teóriára alapozta. Arról írt, hogy a Szovjetuniónak olyan érdekeltisége van az Északi-sarkkörön túl, amely teljesen összhangban van a nemzetközi joggal. Ezek az érdekek már csak azért is jogszerűek, mert összefüggnek az ország északi partvonalának gazdasági és esetleges ellenséges támadásokkal szembeni katonai védelem felállításával. *Lakhtine* szerint ezek a körülmények játszották a főszerepet az 1926-os dekrétum elfogadásakor. Ebben az esetben mi a jogi következménye az Arktisz szektorokra való felosztásának? A szovjet jogtudós véleménye alapján ezeknek a területeknek – akár felfedezték őket, akár még nem – az effektív okkupációtól függetlenül annak az államnak a fennhatósága alatt kell állniuk, akihez az adott szektor tartozik. Ezt a *rajona tyagotenija* (*Lakhtine* angol nyelvű fordításában: *region of attraction*) elvével magyarázta, ami nem más, mint a földrajzi kontinuitás elvének szovjet elnevezése. Ezzel tulajdonképpen semmi újat nem mondott, csupán szovjet színezetben interpretálta *Poirier* gondolatait.⁴⁴ A szovjet jogtudós azonban elsősorban a hely stratégiai előnyében látta az elmélet fő indokát: a parti állam szempontjából fontos, hogy a partközeli szárazföldek is az ő joghatósága alá tartozzanak, hiszen biztonságpolitikai és egyéb védelmi vonatkozású feladatokat csak így tud hatékonyan ellátni. *Lakhtine* szerint ez a körülmény volt az 1926-os dekrétum rendelkezéseinek mozgató rugója. A *lakhtine-i* szektorelmélet értelmezés azonban a *poirier-i* téziseknél szélesebb körű volt, aszerint ugyanis az a jégtakaró, amely nem mozog az áramlatokkal (*undrifted ice*), a szárazföldekkel esik azonos jogi megítélés alá, így a *lakhtine-i* szektorelmélet azokra is kiterjed, ahogyan a szektor feletti légtérre is. A mozdulatlan jégmező és a *terra firma* analógiája azzal magyarázható, hogy mindkettő ugyanolyan használat tárgya: ugyanolyan mértékben alkalmasak közlekedésre.⁴⁵ Az úszó jéggel borított, valamint a jégmentes vizek

---

⁴³ KOVALEV, A. A.: *Contemporary Issues of the Law of the Sea: Modern Russian Approaches*. [translated by BUTLER, W. E.] Eleven International Publishing, Utrecht, 2004. 179. o.; BOYD, Susan B.: The Legal Status of the Arctic Sea Ice. *Annuaire canadien de droit international*, Vol. 22. 1984. 112. o.

⁴⁴ LAKHTINE, V.L.: Rights over the Arctic. *American Journal of International Law*, Vol.24., 1930. 705. o.; TIMTCHENKO: i.m. 30. o.

⁴⁵ LAKHTINE: i.m. 712. o.

felett – amelyek egyaránt nyílt tengeri területnek minősülnek azonban – csak korlátozott joghatóságot vindikált magának a Szovjetunió: elvetették a *mare liberum*hoz kapcsolódó általános joggyakorlatot, és a parti tengerhez hasonlóan csak a békés áthaladást engedték meg idegen államoknak, azt is csak a parti állam szigorú felügyelete mellett.⁴⁶ A halászatot és a vadászatot természetesen teljes mértékben megtiltották az idegen államok számára, és azzal magyarázták, hogy mindez összhangban van az 1911-es amerikai-orosz-japán fókavadászatot szabályozó egyezményben foglaltakkal, valamint az Antarktiszra vonatkozó brit és francia gyakorlattal, továbbá az USA akkori, új halászati politikájával.⁴⁷ *Lakhtine* az 1926-os dekrétum ezen értelmezési módjával kapcsolatosan csak azt deklarálta, hogy az teljes mértékben megfelel a nemzetközi jognak, azonban nem említette, hogy pontosan melyek azok a nemzetközi jogi elvek és szabályok, amelyekre álláspontját alapozta, hanem *Breitfus* megállapításaira utalt, aki szintén tényként rögzítette, hogy az északi államok szuverenitása a szektoron belül korlátlan.⁴⁸ Ezen hiányosság ellenére a *lakhtine-i* értelmezés vált az 1926-os dekrétum általános, széleskörűen elfogadott interpretációjának alapjául, annak dacára, hogy állami nyilatkozatba ezt sosem foglalták.⁴⁹

Korovin is a *lakhtine-i* szektorelmélet mellett foglalt állást, és *Sigristel* együtt azon az állásponton voltak, hogy a dekrétum szövegében a szárazföldi megjelölés mellett a jégtömböket és az azokat körülvevő tengert is szovjet területként kellene megjelölni.⁵⁰

Ezzel ellentétes álláspont képviselt *Szabanin*, külügyekért felelős népi biztos, aki nem értett egyet azzal, hogy a dekrétumban földrajzi koordinátákkal behatárolt terület egyben a szektorelmélet elfogadása lenne; ez pusztán csak azt a térséget jelöli, amelyen belül szovjet területek találhatók.⁵¹ *Pashukanisz* sem a szektorelméletre hivatkozott, amikor a szovjet Arktisz jogi helyzetét vizsgálta. A dekrétum annak a területnek az északi határait hivatott precízen meghatározni, amelyet a Szovjetunió ténylegesen is a birtokában tart. A jégtörőkkel tett utazások, a térségben zajló repülőutak, az Északkeleti-átjáró megnyitása, a környező szigeteken való állomáslétesítés, és a közöttük lévő településhálózat megszervezése, a

---

⁴⁶ Uo. 713. o.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ BREITFUS, L.: O razgranichenii severnoy polyarnoy oblasti [About delimitation of the northern polar region]. *Morskoy sbornik*, Vol. 1., 1927. 3–13. o. in: TIMTCHENKO: i.m. 30. o.

⁴⁹ Memorandum on the Soviet Doctrine and Practice with Respect to the Regime of the High Seas prepared by the Secretariat. Topic: Law of the sea - régime of the high seas. General Assembly, 21 November 1950, U.N. Doc. A/CN.4/38., 7. o.

⁵⁰ KOROVIN, E. A.: SSSR i poliyarnye zemli [The USSR and the Polar Lands]. *Sovetskoe pravo*, No. 3, 1926. 43–46. o. és SIGRIST, S. V.: Sovetskoe pravo v polyarnykh postransvakh [The Soviet Law in the Polar Spaces] *Rabochiy sud*, Vol. 13, 1928. 982–987. o. in: TIMTCHENKO: i.m. 30. o.

⁵¹ Uo. 30. o.

területet érintő, a mozgó jégtáblákon végzett tudományos kutatások ugyanis a tényleges szuverenitásgyakorlás bizonyítékai, így a szektorelméletre tulajdonképpen nincs szükség.⁵²

Az ötvenes évektől azonban ismét fellángolt a szektorelmélet a jogirodalomban. *Durdenevskij* szerint minden Arktisz állam elfogadta ezt az elméletet, a parti állam kizárólagos szuverenitását, és annak szükségességét nem vitatják.⁵³ Pályatársa, *Lisovszkij* szintén elismerte a szektorelmélet létét, de ő csak a szektorok által közrefogott szárazföldi területekre, szigetekre ismerte el a teória létjogosultságát.⁵⁴

A '60-as, '70-es, '80-as években megjelent tanulmányok és monográfiák hasonló álláspontra helyezkedtek, vagyis tényként kezelték, hogy minden sarkköri államhoz tartozik egy szektor. Ezen belül a jogi vélemények két táborra oszlottak aszerint, hogy a parti állam szuverenitása kizárólag a szektoron belüli szárazföldekre terjed ki,⁵⁵ a másik csoport pedig azt a véleményt támogatta, hogy a parti állam kizárólagos joga nemcsak a szárazföldeken, hanem a szektor vízterületén is fennáll.⁵⁶

A szovjet jogirodalom sokáig a nemzetközi jog általános szabályai helyett a marxista-leninista teóriát képviselte az 1926-os dekrétum értelmezésekor, és fő célja az volt, hogy a nyugati imperialista terjeszkedést ilyen módon meggátolják. Mindez 1982-ig jellemezte a szovjet külpolitikát, azután viszont, hogy a Szovjetunió aláírta az ENSZ Tengerjogi Egyezményét, a szovjet jogászok éppen ellenkezőleg kezdtek gondolkodni, és inkább általánosan elfogadott nemzetközi jogi elvekkel próbálták igazolni a területszerzésüket. Mindez a *peresztrojka* időszakában gyorsan, de nem ellentmondásmentesen ment végbe.⁵⁷

Klimenko például 1987-ben ennek megfelelően már csak a szárazföldből álló szigetekre és szigetcsoportokra ismerte el a szovjet szuverenitást, a jégszigetekre nem, vagyis elvetette a szektorelméletnek azon tételét, hogy a parti állam fennhatósága egészen az Északi - sarkig terjed. A szigetekon kívüli területrészekre pedig az ENSZ tengerjogi szabályait vélte

---

⁵² PASHUKANIS, E: *Očerki po mezhdunarodnomu pravu* [Essays on International Law], Sovetskoe zakonodatel'stvo, Moscow, 1935. 127. o. in: *Uo.* 30-31. o.

⁵³ Ld, DURDENEVSKIY, V. N.: "Problema pravovogo rezhima pripolyarnykh oblastey" [A Problem of the Legal Regime of the Near-Polair Regions] *Vestnik MGU*, Vol. 7., 1950. 111-114.o. in: *Uo.* 31. o.

⁵⁴ Lásd, LISOVSKIY, V. I.: *Mezhdunarodnoe pravo*. [International Law] Vysshaya ahkola, Moscow, 1969. in: *Uo.* 31. o.

⁵⁵ Ezt az álláspontot képviselte Kozhevnikov az 1964-es; Zhudro az 1964; Barabolya az 1966-os; Ignatenko és Ostapenko az 1978; Modzhoryan és Blatova az 1979-es; Tunkin pedig az 1982-os és 1986-os munkáiban. *Uo.* 31. o.

⁵⁶ Ezt az álláspontot képviselte Uustal az 1958-as, Zhudro pedig az 1964-es munkájában. *Uo.* 31. o.

⁵⁷ *Uo.* 31. o.

alkalmazandónak azzal a megkötéssel, hogy a térség speciális jellemzői ettől eltérést engedhetnek.⁵⁸

Ezzel ellentétesen, egy évvel később, 1988-ban *Kulebjakin Korovint* cáfolva azt állította, hogy a szektorral rendelkező parti államoknak joguk van az Arktiszon elterülő mind szárazföldi mind a jégből álló szigetek felségjogához. Hozzátette, hogy az arktiszi tengeri területek felé irányuló expanziót az egyedülálló fizikai jellemzők miatt nem lehet egy kalap alá vonni a többi tengeri terjeszkedéssel. Álláspontja megerősítéséhez az ENSZ Tengerjogi Egyezményének 234. cikkelyére is hivatkozott, ami megengedi a parti állam számára, hogy elfogadjon és kikényszerítsen diszkriminációmentes szabályozásokat, hogy megelőzze, visszaszorítsa és kontrollálja a hajók általi vízszennyezést a saját kizárólagos gazdasági övezetében.⁵⁹ Ugyanakkor kétséges, hogy mindez alátámasztja a szektorelméletet, legfeljebb csak arra ad alapot, hogy bizonyos állami jogosítványok az állam védelmében gyakorolhatóak legyenek.

1990-ben két orosz jogtudós, *Vartanov és Roginko* kijelölte az elkövetkező időszak legfontosabb programját: mivel a Szovjetunió ragaszkodik a szektorelmélet által neki jutott területhez, ezért kénytelen valamilyen nemzetközi jogilag is igazolható kapcsolatot keresni az elmélet és a tengerjogi szabályozás között, vagyis az eddigi politikai megfontolások helyett most próbálják nemzetközi jogi elvekre építeni a szektorelméletet.⁶⁰ Ezzel összhangban *Vinogradov* kifejtette, hogy a kusza állami gyakorlat nem engedhet arra következtetni, hogy a szektorelmélet vonatkozásában esetleg szokásjogi szabály alakult volna ki, és ebben az esetben a szűkítő értelmezés a célravezető, amely szerint az állami szuverenitás kizárólag szárazföldi területeken állhat fenn, a teljes szektor által lehatárolt területen pedig semmi esetre sem.⁶¹ Általánosságban elmondható, hogy az igény, hogy a szovjet joghatóság a teljes szektorra kiterjedjen, megmaradt, csak próbálták a területszerzést a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályaival alátámasztani. A próbálkozások a mai napig tartanak. A gyakorlat síkján egyértelműen megfigyelhető a szektorhatárok alkalmazása a kizárólagos gazdasági övezetek meghatározásakor, például Barents-tengeren a norvégok irányába 1974-

---

⁵⁸ KLIMENKO, B.M.: Pravovoy rezhim Arktiki [The legal regime of the Arctic] 1987. in: BLATOVA, N.T., ed. Mezhdunarodnoe pravo [International law]. Moscow: Yuridicheskaya literatura. in: *Uo.* p. 32.

⁵⁹ KULEBYAKIN, V.N.: "Pravovoy rezhim Arktiki" [The Legal Regime of the Arctic]. in: BLISHCHENKO, I.P., ed. Mezhdunarodnoe morskoe pravo [International Maritime Law]. Moscow: Izdatel'stvo Universiteta družby narodov. 1988. p. 142–143. in: *Uo.* 31. o.

⁶⁰ VARTANOV, R. P. - ROGINKO, A. Y.: "New Dimension of Soviet Arctic Policy: Views from the Soviet Union." *Annals of the Academy of Political and Social Science*, Vol. 512, Nov., 1990. 70. o.

⁶¹ VINOGRADOV, S.V.: "Pravovoy rezhim Arktiki" [The Legal Regime of the Arctic]. in: TUNKIN, G.I., ed. Mezhadunarodnoe pravo [International Law]. Moscow: Yuridicheskaya literatura. 1994. 380.o. in TIMCHENKO: i.m. 31. o.

ben, de a 2010-ben megszületett határok is ezt tükrözik, illetve az USA-val a Csukcs-tenger területén 1990-ben. Mindkét esetben az tengeri határ egybeesik a szektorhatárral is. 1987-ben pedig Gorbacsov murmanski beszéde híresült el, mint a terület biztonság és védelme érdekében szorgalmazott nemzetközi összefogásra ösztönzés kezdő pillanata. A beszéd nem érintette a szektorfelfogást, viszont felhúzta az arktiszi vasfüggönyt, és szorgalmazta az északi államok összefogását.

2.3. A szektorelméletet elutasító államok: Norvégia, Dánia és az USA

Norvégia, Dánia és az Egyesült Államok soha nem hivatkoztak a szektorelméletre területszerzési jogcímként.⁶²

Norvégia annak ellenére nem alkalmazta soha a szektorelméletet, hogy általa hatalmas kontinentális talapzathoz, valamint a Barents-tenger egy részének kizárólagos jogosultja lehetett volna.⁶³ Teljes mértékben elutasította a szektorelméletre alapozott területszerzést, az alapján nem tartott igényt semmilyen területre. A szektorelmélettel kapcsolatosan 1929. november 13-án a norvég miniszterelnök tett nyilatkozatot, amelyet 1932-ben Gustav *Smedal*, norvég jogász megerősített: mindaz, ami az Északi-sarkvidéken nem okkupálható, az *res communis*. Bármely államnak, akár tudományos, akár gazdasági okok miatt érdekében állhat, hogy az Arktisz egy része felett szuverenitást gyakoroljon, ezért jogtalannak tartja azt, hogy olyan államokat, amelyek nem közvetlen az Arktisztól délre fekszenek, eleve kizárják a területszerzés lehetőségéből.⁶⁴

Dánia sosem alkalmazta a szektorelméletet, amelyet a Grönlandhoz közel eső kanadai terület, az Ellesmere-sziget miatt nehezen is lehetett volna megoldani, hiszen az Grönlandtól északra fekszik. A kontinentális talapzatra vonatkozó határt kétoldalú szerződésben rögzítette Kanadával jobbra az egyenlő távolságok elvének figyelembe vételével, de nem annak szigorú értelemben vett alkalmazásával.⁶⁵

Az Egyesült Államok szektorelmélettel kapcsolatos álláspontja már 1909-ben világossá vált, amikor *Taft* elnök elutasította *Peary* admirális ajánlatát, aki azután, hogy elérte az Északi-sarkot, telegramot küldött az amerikai elnöknek, amelyben felajánlotta az USA

---

⁶² WILLIAMS– MESTRAL: i.m. 131. o.

⁶³ DUPUY, René-Jean-VIGNES, Daniel: Handbook of the Law of the Sea. Part I. Martinus Nijhoff Publishers, 1991. 537. o.; MOLDE: i.m. 167-168. o.

⁶⁴ Ld, SMEDAL, Gustav: Acquisition of Sovereignty over Polar Areas. Oslo, 1931. 64. o.; TIMTCHENKO: i.m. 31. o.; LAKHTINE: i.m. 711. o.; INCH: i.m. 46. o.

⁶⁵ DUPUY-VIGNES: 537. o.; MOLDE: i.m. 168. o.; INCH: i.m. 45. o.

számára a területet.⁶⁶ 1924-ben pedig megerősítette azon álláspontját, hogy a Jeges tenger területét nyílt tengernek tekinti, a szektorelmélettel való területszerzést pedig nem ismeri el érvényes jogcímnak, mivel az Alaszkához tartozó szektorban amúgy sincsen szárazföldi terület, amelyet ezáltal megszerezhetett volna, hiszen a *Poirier-féle* elmélet csak szárazföldi területekre vonatkozott. Érdekeltség hiánya miatt nem is nagyon foglalkoztak a további módosított, vízre és jégre is kiterjedő interpretációkkal, és csak ritkán jelentek meg olyan jogirodalmi álláspontok, amelyet Miller képviselt, és amely szerint az Arktisz felosztása a három nagy északi állam között – az USA, Kanada és a Szovjetunió – nagyon kényelmes és kívánatos megoldás lenne. A területszerzés jogalapja az 1825-ös orosz-brit határszerződésben, valamint az 1867-es orosz-amerikai, Alaszka adásvételére vonatkozó szerződés rendelkezéseiben, és az általuk megvont államhatárokból keresendőek, hiszen ezek a szerződések a hosszúsági fokok mentén húzták meg az államok közötti határt, amely gyakorlat tulajdonképpen az 1907-es szektorelméletnek is az őse volt, hiszen ugyanúgy szektorokra osztotta a térséget, mint *Poirier*.⁶⁷ Az USA álláspontja a térséggel kapcsolatosan egyértelmű: a Jeges-tengert állami joghatóságon kívül eső részét nyílt tengernek tekinti, amelyen állami szuverenitás nem létesíthető.⁶⁸

Miller is azon jogászok közé tartozott, akik az 1800-as évek két nagy határszerződését úgy értelmezték, hogy a határként megjelölt hosszúsági fokok az északi-sarkponti találkozásukig osztják fel a területeket, vagyis nemcsak a szárazföldön jelentik a határt, hanem, mivel tovább is tartanak ezek a vonalak, a tengeri területeket is az adott államnak juttatják.

A továbbiakban a szektorelmélet nemzetközi jogi megítélését, és annak esetleges létjogosultságát vizsgálom.

3. A jelen: a szektorelmélet nemzetközi jogi megítélése

A *Poirier* névvel fémjelzett elmélet alaptétele, hogy hosszúsági fokok által meghatározott módon juttat államokat olyan területekhez, amelyek a nemzetközi jog szabályai alapján semmilyen módon nem lehetnek területszerzés tárgyai, azokat emberi uralom alá vonni nem lehet. A kanadai szenátor tulajdonképpen azokat a szárazföldeket, szigeteket szerette volna a

---

⁶⁶ MOLDE: i.m. 167. o.

⁶⁷ MILLER: i.m. 54. o.

⁶⁸ PHARAND, Donat: Freedom of the Seas in the Arctic Ocean. *University of Toronto Law Journal*, Vol. 19. 1969. 228. o.; INCH: i. m. 45. o.

parti állam tulajdonában tudni, amelyeket az akkori, 1907-es zord körülmények miatt nem tudtak az államok tartósan uralmuk alatt tartani, hiszen az effektív hatalomgyakorlásnak a környezeti feltételek nem kedveztek, így nehéz volt más államok területszerzéseitől a kérdéses földet megvédeni. Ennek megfelelően az elmélet ennek a problémának a kiküszöbölése céljából született, a hosszúsági fokok mentén való határmegvonás ugyanis egyértelműen megmutatta, hogy melyik terület melyik államhoz tartozik. Az igazi problémát az alapelmélet mutálódása okozza, amely a parti állami tulajdonba juttatja nemcsak a szárazföldet, hanem a vizeket is, valamint a szektor feletti légteret, és az alatta húzódó tengerfeneket, kontinentális talapzatot is.

Az a területszerzési mód, melynek során egy állam a területi delimitáció kérdését szélességi és hosszúsági körökkel rendezi, és ezzel a szuverenitását a földfelszín egy területére kiterjeszteni, a legkevésbé sem új keletű dolog, nem a XX. század vívmánya.⁶⁹

3.1. A szektorelmélet gyökerei

A szektorelmélet első megjelenése 1493. május 4-re tehető, amikor VI. Sándor kiadta az *Inter Caetera*⁷⁰ nevű pápai bulláját. Egy évvel később 1494. június 7-én a bullát a közismert *Tordesillas-i szerződés*⁷¹ váltotta fel, melyben a két akkori konkurens felfedező hatalom, Spanyolország és Portugália újonnan felfedezett területeik határát vonták meg ilyen módon.⁷²

Az 1800-as években ezek a terjeszkedések még pusztán a szárazföldi térségre vonatkoztak, és elsősorban az államterületek elhatárolásai voltak jelentősek. A korszak két legjelentősebbike az 1825. évi Nagy-Britannia és Oroszország közötti, valamint az 1867. évi USA és Oroszország közötti határszerződés volt.⁷³

Alaszka az észak-amerikai kontinens északnyugati felén fekvő terület, amelynek északi része az Északi-sarkkörön túlra esik, így hozható összefüggésbe az Arktisz térségével.

---

⁶⁹ WILLIAMS- MESTRAL: i.m. 1960.o.

⁷⁰ *Inter Caetera*, 4 May 1493. Az angol fordítás: BUSH, W.M.: *Antarctica and International Law*, Vol. 1, 1982. 532. o.

⁷¹ *European Treaties Bearing on the History of the United States*, Vol. 1, 1917. 149. o.

⁷² Megegyeztek, hogy minden Európán kívüli területet egyenlő arányban osztanak fel egymás között. A szerződés képzeletbeli vonalat húzott észak-déli irányban, kb. 2060 km-re a Zöldfoki-szigetektől nyugatra (nyugati hosszúság 46° 37 ' körül). A szerződés értelmében a vonaltól nyugatra minden föld Spanyolországé (ez Dél-Amerika nagy részét is jelentette), keletre pedig Portugáliáé. WALCH, Weston, J.-O'HALLORAN, Kate: *Case and Controversies in U.S. History*. Walch Publishing, Portland, 1993. 5-6. o.; Lásd, FORBES, Vivian-ARMSTRONG, Patrick: *The Sector Principle: Two Indian Ocean Examples. IBRU Boundary and Security Bulletin*, January 1995. 94. o.

⁷³ MALLOY: *Treaties, Conventions, International Acts, etc. between the United States of America and Other Powers*. Vol. 2. 1910. 1521-522. o.

Területe eredetileg Oroszországhoz tartozott, aki féltette uralmát a szabadon mozgó amerikai szörmekereskedőktől, ezért az akkori orosz cár, I. Sándor 1821-ben kiadott egy ukázt, amivel meghatározta az Alaszkához tartozó parti tenger északnyugati határát, hogy ezzel is távol tarthassa az idegeneket.⁷⁴ Az ukáz szerint az 51° szélességi körtől a Bering-tenger felé eső rész számított orosz parti tengernek. Ezt az egyoldalú határmegvonást az USA és Nagy Britannia is vitatta, majd mindkét részről a fent említett szerződések rendezték az ellentéteket. Az 1867-es szerződés tulajdonképpen egy adásvételi szerződés volt. Az oroszok belefáradtak Alaszka védelmébe, ezért jobbnak látták, ha eladják azt az USA-nak, minthogy az egyre sűrűsödő amerikai terjeszkedési kísérletek szakítsák el tőle fegyveres harcban.⁷⁵

Az Arktisz szempontjából az államhatárookra vonatkozó előírások a legfontosabbak, ugyanis ezek meghatározásához a 141. és 169. nyugati hosszúsági fokokat hívták segítségül. A hosszúsági fokok alkalmazása pedig néhány jogtudósnak ahhoz szolgált alapul, hogy ezeket az elsősorban szárazföldre vonatkozó államhatárokat egyben az országokhoz tartozó tengeri területek határának is titulálják. Az 1825. évi orosz-brit szerződés eredeti, francia nyelvű szövege szerint a terület északi határa kiterjed „*dans son prolongement jusqu'à la mer glaciale*”, vagyis a Jeges-tengerig, az 1867. évi szerződés szerinti pedig a határ Alaszka és Oroszország között „*without limitation into the Frozen Ocean*”, korlátozás nélkül terjed ki a Jeges-tenger felé.⁷⁶ Az 1825. évi szerződés hiteles francia szövegében a „*jusqu'à*” kifejezés kétértelmű helyhatározó szó. Egy részről jelentheti, hogy a határ a Jeges-tenger kezdetéig, vagyis annak déli határáig tart, de másrésztől értelmezhető úgy is, hogy az a Jeges-tenger északi kiterjedéséig húzódik, vagyis a leszabályozott terület még magában foglalja a Jeges-tenger teljes területét a nyugati hosszúság 141 – 169 nyugati hosszúsági fokok között egészen az Északi-sark pontjáig, ahol a vonalak találkoznak.⁷⁷

Földrajzi szempontból tökéletes megoldás a hosszúsági fokok államhatárként való alkalmazása, hiszen jellegénél fogva nem semmisül meg, nem tűnik el, mindig megállapítható a helye, és olyan „kerítést” jelent, amely egészen az Északi-sarkig fut, így azt sugallhatja, hogy a hosszúsági fokok által közbezárt terület is a három államhoz tartozik.⁷⁸ Ugyanakkor a szerződések megkötéséhez vezető körülményekből megállapítható, hogy magával a Jeges-

---

⁷⁴ KUSHNER, Howard, I.: *Conflict on the Northwest Coast: American-Russian Rivalry in the Pacific Northwest, 1790-1867*. Westport, Conn., Greenwood Press, 1975. 32-33. o.; BOYD, Susan B.: *The Legal Status of the Arctic Sea Ice. Annuaire canadien de droit international*, Vol. 22. 1984. 115. o.

⁷⁵ PHARAND: *The Legal Status of the Arctic Regions*. 62. o.; ROTHWELL, Donald: *The Polar Regions and the Development of International Law*. Cambridge University Press, 1996. 173-174. o.

⁷⁶ PHARAND, Donat: *The Legal Regime of the Arctic: Some Outstanding Issues. International Journal*, Vol. 39., 1984. 743-744. o.

⁷⁷ CASTEL: i.m. 168. o.

⁷⁸ AUBURN, F.M.: *Antarctic Law & Politics*. C. Hurst & Company, London, 1983. 19. o.

tengerrel és annak jégvilágával kapcsolatban az államoknak semmilyen szándéka nem volt akkoriban. Korabeli diplomata álláspontok szerint azonban az előbbi értelmezés a helytálló, vagyis az Alaszka és Kanada közötti határ megáll a Jeges-tenger előtt, azt megelőzően húzódik. A későbbi 1867-es határt megállapító szerződés angol és francia nyelvű szövegezése közötti ugyanilyen jellegű megfogalmazások teszik nyilvánvalóvá, hogy a szerződő felek különböző álláspontokat képviselnek az északi határ tekintetében. Egyes álláspontok szerint azért, mert Oroszország már ekkor is tengeri területek felé szeretett volna terjeszkedni, így az általa alkalmazott francia megfogalmazás ezért ilyen „homályos”.⁷⁹ Más jogtudósok szerint, így *Smedal* és *Miller* szerint is a *jusqu'à* szó jelentésébe felesleges bármit is belemagyarázni,⁸⁰ az egyértelmű, míg mások, így *Lakhtine* egyenesen az 1867-es szerződésre vezeti vissza az 1926-os szovjet dekrétum szektor-konform értelmezésének létjogosultságát.⁸¹ Ezzel szemben az Állandó Nemzetközi Bíróság 1924-ben úgy határozott, hogy a szó értelme sem megszorító, sem széleskörű értelmezéssel nem állapítható meg egyértelműen.⁸²

Tény, hogy egyik szerződés sem állapított meg északi határokat, így ebből a szempontból mindenképpen értelmezésre szorulnak, hiszen a gyakorlat sem volt egyértelmű. A szerződések alapján ugyanis Kanada 1875. április 30-án jegyzékben kérte az Egyesült Királyságot arra, hogy a domíniumtól északra található valamennyi szárazföldet, szigetet adja át számára. Mindezt 1878. május 3-án megismételték, miután az északi területi határokat egyértelműen szerették volna rögzíteni. Ekkor a határmegvonás a szövegezés szerint úgy történt, hogy felsorolták a szárazföldre kapcsolódó kanadai szigetek, félszigetek elnevezéseit, és a keleti, valamint a nyugati határt a 141. és az 51. hosszúsági fokokkal jelölték, az északi határról pedig úgy rendelkeztek, hogy a kanadai terület a Jeges-tengert is magában foglalja.⁸³ A brit birodalom kormánya nem vitatta a kanadai követeléseket, és az 1880. július 31-én kelt dokumentumával kimondta az igényelt területek Kanadához történő csatolását.⁸⁴ Az északi határokat ezúttal sem határozták meg, de legalább a két hosszúsági fok által meghatározott nyugati és keleti kanadai határ által közrefogott háromszögletű területen csak kanadai szárazföldek találhatóak.

---

⁷⁹ AUBURN: i.m. 18-19. o.

⁸⁰ MILLER: i.m. 61. o.; SMEDAL: i.m. 67. o.

⁸¹ CASTEL: i.m. 168. o.

⁸² The Monastery of Saint-Naoum, Advisory Opinion of 4 September 1924, P.C.I.J. Ser B, No. 9., 20. o.

⁸³ 1878 Debates, Senate, Canada, Vol. 1. 903. in.: CASTEL: i.m. 164. o.; HEAD: 211-212. o.

⁸⁴ Canada Gazette, 9 October 1880. in: CASTEL: i.m. 169. o.; A témáról bővebben lásd, SMITH: The Transfer of Arctic Territories from Great Britain to Canada in 1880, and some Related Matters, as Seen in Official Correspondence. 51-73. o.

Ilyen előzményekkel nem kétséges, hogy mi lehetett az alapja a szektorelmélet felállításának. Ha azonban jobban megvizsgáljuk a két szerződést, akkor megállapíthatjuk, hogy még a legjobb, a szektorteória mellett álló érv is gyenge lábakon áll. Az Alaszkára vonatkozó megállapodásokat ugyanis olyan felek kötötték, akiket elsősorban halászati, tengeri hadászati, illetve tengeri kereskedelmi érdekek motiváltak.

A felvázolt tények alapján elsősorban kanadai és orosz jogtudósok, jogászok kezdtek kombinálni, és az Arktiszra vonatkozó területszerzési jogcímet kreálni. Jóllehet az Egyesült Államokat igen közelről érintette a két szerződés, ő nem találta jogilag elég megalapozottnak, hogy ez alapján területi igényrel lépjen fel. A későbbi gyakorlat őt igazolta. Oroszország volt az egyetlen, aki huzamosabb ideig a szektorelméletre alapozva tartotta fenn az Arktiszra vonatkozó igényét.

3.2. A szektorelmélet doktrinális háttere és helye a területszerzési jogcímek között

A szektorelmélettel kapcsolatos állásfoglalások, és maga *Poirier* szerint is a kapcsolat a parti állam és annak területétől északra eső szárazföldek között a földrajzi összefüggés, egybefüggőség (*contiguity, contiguïté*) elvén nyugszik. A szektorelmélet abszolút értelmezése esetében – amikor a parti állam a szektorelmélet nyomán a vízi területekre is igényt tart – az egybefüggőség még nyilvánvalóbb.

A földrajzi egybefüggőség elmélete XIX. század azon időszakában alakult ki, amikor a kolonizáló hatalmak olyan területekre szerették volna kiterjeszteni a szuverenitásukat, ahol a tényleges hatalomgyakorlást valamilyen oknál fogva nem tudták a térség teljes területén, vagy egyik pontján sem realizálni, viszont a kérdéses területet mindenképpen a határaikon belül szerették volna tudni. Ez leggyakrabban olyan *terra nullius*, vagy vízi terület esetén esett meg, amelyet a környezeti feltételek miatt semmilyen más területszerzési jogcímmel nem tudtak az államok megszerezni. A probléma kiküszöbölése érdekében számos elmélet született, amely azon az alapon, hogy az adott térség a már valamely nemzetközi jogilag elismert területszerzési jogcím alapján jogszerűen megszerzett területnek a természetes folytatása, azzal szerves egységet képez, tőle nem elválasztható, éppen ezért az az állam, amely az ilyen uralom alá nem vonható területhez a legközelebb áll, jogosan tekinti sajátjának azt (*théorie de voisinage ou de la proximité*).⁸⁵ *Heydte* a virtuális ténylegesség (*virtual effectivity*)

---

⁸⁵ GREWE, Wilhelm, Georg – BYERS, Michael: *The Epochs of International Law*. Walter de Gruyter, Berlin, 2000. 627. o.; ROUSSEAU: i.m. 166. o.; SIBERT, Marcel: *Traité de droit international public. Le droit de la paix*. Tome I., Dalloz, 1951. 863. o.

elméletének bevezetésével ugyanezt az eredményt célozta meg.⁸⁶ Ugyanezen körülmények között alakult ki a vízrajzi zóna elmélete (*théorie de la zone hydrographique*), amely azt kívánta kifejezésre jutni, hogy tengerparti terület foglalása esetén az okkupáló államnak effektív okkupáció nélkül is joga van egészen addig magáénak tudni a területet, ameddig azoknak a folyóknak a vízválasztója található, amelyek a ténylegesen elfoglalt tengerparti területnél ömlenek a tengerbe.⁸⁷ Volt olyan elmélet, amely egy területrész foglalása esetén jogot biztosított a foglalo államnak ahhoz, hogy az adott, effektíve okkupált területtel természetes egységben lévő egyéb területet is az állam területének tekintszen anélkül, hogy ez utóbbi vonatkozásában bármilyen tényleges szuverenitásgyakorlást kellene kifejtjenie. (*théorie de la zone des limites naturelles*).⁸⁸ A legszélsőségesebb okkupációs elmélet kétség kívül az volt, amely a parti állam azon jogát deklarálta, hogy a parti terület okkupációja nyomán a tengeri területek vonatkozásában is megilleti az uralom, mégpedig úgy, hogy annak határa csak a másik oldalon található szárazföld, kontinens. Nyilvánvaló, hogy ez utóbbi elmélet kizárólag elméleti síkon létezhetett, gyakorlati alkalmazására az okkupáció történeke negyedik fázisában már nem kerülhetett sor.⁸⁹

A földrajzi összefüggése alapuló elméletek egyik speciális formája a szélességi és hosszúsági fokokkal való területbehatárolás, és ennek nyomán való területszerzés, amely szektorelmélet elnevezéssel jelenik meg számos területen, de elsősorban a sarkvidékek térségében tett szert általános ismertségre, de maga a jelenség korántsem olyan ritka és ismeretlen, mint azt a laikusok gondolnák.⁹⁰

Szokásjogi úton a *hinderland (sphères d'influence)* intézménye volt általánosan elismert gyakorlat az államok között, amely azt jelentette, hogy kolonizáló hatalmak főleg afrikai területeken folyó- vagy tengerpartok esetében az államterülethez bizonyos sávot csatoltak, amelyet nem tudtak effektív okkupáció útján az államterülethez csatolni. A tényleges foglalás hiányosságát úgy próbálták kiküszöbölni, hogy a földrajzi összefüggésben Ezek a zónák általában az államok közötti szerződésekkkel lettek kimérve, és a reciprocitás elvének fényében kerültek alkalmazásra, vagyis kölcsönösen megegyeztek az államok abban, hogy ezeket a területeket egymás befolyási övezetének tekintik, és nem próbálnak irányában

---

⁸⁶ HEYDTE, Friedrich AF von der: "Discovery, Symbolic Annexation and Virtual Effectiveness in International Law" *American Journal of International Law*, Vol. 29. 1935. 448-471. o.

⁸⁷ ROUSSEAU: i.m. 166. o.

⁸⁸ Uo.; L'affaire de la frontière de la Guyane britannique. 6 juin 1904, R.G.D.I.P., 1904. 19. o.

⁸⁹ Az elmélet a nagy gyarmatosító hatalmak (Spanyolország, Franciaország, Nagy Britannia) 17. századi elvettve alkalmazott gyakorlatából nőtt ki, amikor még ők uralták az Európán kívüli kontinenseket, azonban a XIX. század vége felé már ilyen jellegű területszerzéseket nem lehetett megvalósítani. ROUSSEAU: i.m. 167. o., FAUCHILLE, Paul: *Traité de droit international public*. Tome I., Rousseau, Paris, 1925. p. 731.

⁹⁰ ROUSSEAU: i.m. 204. o.

semmilyen területszerzési kísérletet folytatni.⁹¹ Más kérdés, hogy ezek a szerződések harmadik államok vonatkozásában *inter alios* akták maradtak. Az imperializmus korában a *hinterlandon* kívül egyéb területen nem volt általánosan elterjed a földrajzi kontinuitáson alapuló szuverenitás-kiterjesztés.

A századelőn az Arktiszon kívül is előfordult, hogy a szektorelmélettel szerettek volna területet szerezni az államok. Leggyakrabban az Antarktisz környéke és az Ausztrália környékén lévő szigetvilág volt érintett a szektoriális határmegvonásban, illetve az eszerinti területkövetelésben. Az 1800-as évek első felében például a nyugat-ausztrál területet és annak szigetvilágát határolták el a szektorelmélet alapján a többi állam gyarmataitól. 1908-ban szintén a Brit Birodalom pátenssel rendezett el terület-hovatartozási problémákat az Antarktisz közelében, amelyet a XVIII. századig visszamenően a szektorelmélettel támasztott alá. Ugyanebben az évben Argentína határozott így meg hozzá tartozó területeket az Antarktisz területén.⁹² Ezek a szektorális terjeszkedések a gyakorlatban inkább a szigetvilág tekintetében megvalósuló határmegvonások voltak, mintsem vízi területek feletti joghatóságkövetelések.

A XIX. század végével a földrajzi összefüggésre alapozott területszerzési elméleteket végső soron nem nyertek nemzetközi jogi megerősítést.

A nemzetközi bírói és választott bírói gyakorlat sem abban az időben, sem napjainkban nem kapcsol a földrajzi egybefüggőséghez közvetlen joghatást, inkább csak számot vet vele, ahogy azt az Állandó Nemzetközi Bíróság a *Palmas-ügyben* kifejtette.⁹³ Emiatt a földrajzi összefüggést gyakran csak *pseudo-doktrínaként* jellemzik a területszerzési jogcímek tárgyalása során.⁹⁴

A fő ellenérv a kontinuitás elméletével kapcsolatosan – és így a szektorelmélettel szemben is –, az volt, hogy semmilyen nemzetközi jogban eddig ismert eszközzel sem lehet alátámasztani, mint területszerzési jogcímet. Kizárólag néhány jogtudós véleményével lehet csak igazolni annak jogszerűségét, viszont sem nemzetközi egyezmény, sem általános

---

⁹¹ SIEBERT: i.m. 867-868. o.; BUSTAMANTE Y SIRVEN, Antonio Sanchez de: *Droit International Public*. Traduction par Paul GOULÉ. Tome III., Sirey, Paris, 1936. 263. o.; FENWICK: i.m. 412. o.; LINDEY, M. F.: *The Acquisition and Government of Backward Territory in International Law*. Longmans, London, 1926. 235. o.; FAUCHILLE: i.m. 736. o.; REUTER, Paul: *Droit international public*. Thémis, Presse universitaire de France, Paris, 1958. 173.o.; *Oppenheim's International Law*. (szek.:JENNINGS, Robert – WATTS, Arthur.) Vol. I. Longman, Harlow, 1992. 691. o.

⁹² FORBES-ARMSTRONG: i.m. 94-95. o.

⁹³ Island of Palmas (or Mianga) Case. United States of America v. The Netherlands. Permanent Court of Arbitration, The Hague. 4 April 1928. U.N.R.I.A.A. Vol. II. [továbbiakban: Palmas case] 854. o.; KOVÁCS: i.m. 258. o.; CRUICKSHANK: i.m. 182-183. o.

⁹⁴ SIBERT: i.m. 866. o.

szokásjogi gyakorlat sem támogatja az egyértelmű létjogosultságát.⁹⁵ Ugyanakkor az effektív okkupáció követelményeinek enyhítése valamelyest a kontinuitás elméletének engedett teret,⁹⁶ ezért is mondta azt *Huber* is, hogy a nemzetközi jog ugyan nem fogadja el az elméletet, mint területszerzési jogcímet, viszont számot vet vele.⁹⁷ A jogirodalmi álláspont viszont egyértelműnek tűnik a kérdésben: ha az effektív okkupáció és a földrajzi kontinuitás konfrontálódik egymással, akkor az előbbinek kell teret engedni az utóbbi, a kontinuitás számára.⁹⁸

Más kérdés, amikor nem szárazföldi, hanem vízterületekre szeretnének az államok a földrajzi összefüggés alapján terjeszkedni, úgy, hogy semmilyen területrészt nem tartanak a tényleges birtokukban, és kizárólag a földrajzi közelség az, ami a motivációt, és a jogi alapot adja, ahogyan azt a szektorelmélet szélsőségesebb értelmezésénél is láthattuk. Ehhez egyedül az 1925-ös orosz-brit, valamint az 1867-es orosz-amerikai szerződés néhány környezetéből kiszakított mondattal tudtak érvelni, de ezek nem szolgáltattak elegendő alapot a teória igazolására. Ezen kívül teljes mértékben ellentétes a nemzetközi jogilag elfogadott nyílt tengerek szabadságának elvével az, hogy nyílt tengeri területre egyoldalú aktussal kiterjessze egy állam a szuverenitását.⁹⁹ Kétségtelen azonban, hogy nem lehetne szektorokról beszélni, ha az államok nem érvelnének vele. Mellette szól még az, hogy annak ellenére, hogy a nemzetközi jogközösség, valamint hárman az őt, *Poirier* által jogosított Arktisz-államból sosem fogadták el, senki sem lépett fel a 20. század első felében tett kanadai lépések ellen, az orosz területszerzést meg végképp nem akadályozták meg, mondhatni hallgatólagosan beleegyeztek a követelésekbe. Ha vita is támadt a területeket illetően, az is a szektorelmélet javára dőlt el azzal, hogy az ellenköveteléssel élő államok egyszerűen felhagytak az adott terület igénylésével. Ilyen háttér információk birtokában felmerül a kérdés: az oroszok 2007 nyarán kifejtett magatartásán miért lepődött meg a közvélemény? Előfordul, hogy történeti jogcímek alapján az állam területi felségjogot gyakorol bizonyos tengerrészek felett, így tulajdonképpen, ha több mint száz évig nem tiltakozik egyetlen állam sem, akkor mintegy *elbirtokolva* is lehet területet szerezni.¹⁰⁰ Az elbirtoklás azonban abban különbözik az okkupációtól, hogy az előbbi tárgya olyan terület, amely állt már valamely állam

---

⁹⁵ *Palmas case*, 854-855. o.

⁹⁶ *Eastern Greenland case*, 45. o.

⁹⁷ *Palmas case*, 869. o.

⁹⁸ SHARMA, Surya Prakash: *Territorial Acquisition, Disputes, and International Law*. Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1997. p. 58.; LAUTERPACHT, H.: *Private Law Sources and Analogies of International Law*. Longmans, Green and Co. LTD., London, 1927. 428. o., O'CONNELL, D. P.: *The International Law of the Sea*. Vol. 1. 2nd edition, Clarendon Press, 1970. 420. o.

⁹⁹ 87. cikk

¹⁰⁰ NAGY, Károly: *Nemzetközi jog*. Püski, Budapest, 1998. 180. o.

szuverenitása alatt, míg az utóbbi egykoron senki földje, *terra nullius* volt.¹⁰¹ Így a földrajzi egybefüggőség elméletét, és ennél fogva a szektorelméletet sem lehet az elbirtoklással alátámasztani. Szokásjogi alapon sem lehet megközelíteni a kérdést, hiszen nem alakult ki egyöntetű tartós gyakorlat az államok részéről sem a teória alkalmazásával kapcsolatosan, a nemzetközi közvélemény pedig folyamatosan megosztott volt az elmélet alapjainak megítélésében is: *Poirier* csak szárazföldre alkalmazta, azonban számos esetben felmerült annak igénye is, hogy a vízi területeket is jogszerűen lehessen államterületté nyilvánítani az elmélet alapján.

Az Északi-sarkvidék speciális környezeti feltételekkel rendelkezik, nem vonható egy kategória alá egyetlen más területtel sem. A szektorális felosztását támogatta az a nézet, hogy tulajdonképpen a partot az Északi-sarkkal összekötő terület gyakorlatilag kisebb-nagyobb szigetek láncolata, a közöttük lévő vízterület pedig számos területen befagyott, konstans jégtakarót alkot így tulajdonképpen olyan, mint nem is víz, hanem inkább egy nagy kiterjedésű szárazföldi terület lenne az egész Arktisz. Ez egészen addig igaz is volt, ameddig a globális klímaváltozás miatt drasztikusan olvadásnak nem indult a térség jégtakarója. További érvként hangzott el, hogy a parti államnak speciális érdekei vannak, mint gazdasági, mint védelmi, biztonsági kérdések tekintetében, amelyek az állami uralom alá nem vonható térséggel való szoros földrajzi kapcsolatból adódnak, emiatt indokolt a parti állam speciális jogosítványa a terület felett. Ennek megfelelően a parti államok játsszák a legnagyobb szerepet az arktiszi területek fejlesztésében, védelmében, így a terület feletti tulajdonjog is ezeknek az államoknak járna.¹⁰² A fő ellenérv ebben a tekintetben a szektorelmélet alkalmazásával szemben – amit *Smedal* fogalmazott meg legátfogóbban – viszont pont az volt, hogy nem tekinthető igazságosnak az, hogy kizárólag a parti államok részesülhessenek az Arktisszal kapcsolatos minden előnyből,¹⁰³ hiszen a *res communis omnium usus* intézménye pont azt szolgálná, hogy ésszerű kereteken belül, a fő szabályokat betartva mindenki részesülhessen az ilyen területek által nyújtott hasznokból. *Lakhtine* ezzel szemben arra hivatkozott, hogy az idegen, parti államokon kívüli államok érdeklődése kizárólag imperialista céllal fordulhat elő. Az ő logikája szerint ezek az államok nem az ésszerűség alapján, *res communisként* szeretnék hasznosítani a területet, hanem ugyanúgy meghódítani, kizárólagos jogosultságot akarnak rajta gyakorolni. Praktikus megoldásként tekint a

---

¹⁰¹ MENON, P. K.: The Acquisition of Territory in International Law: a Traditional Perspective. *Korean Journal of Comparative Law*, Vol. 22. 1994. 144. o.

¹⁰² HENKIN, Louis – PLUGH, C. Richard- SCHACHTER, Oscar – SMIT, Hans: *International Law Cases and Materials*. 2nd edition, West Publishing Co., Minnesota, 1989. 1363. o.

¹⁰³ SMEDAL: i.m. 62. o.

szektorelméletre, amely nemcsak világossá teszi a szárazföldi szigetek hovatartozását, de a parti államnak is garantálja, hogy a szárazföld és a szigetek közötti területen sem kell más államok jelenlétével számolnia, akik esetleg veszélyeztethetik a biztonságát. Gyakorlatilag ugyanúgy vonzaskörzetként, érdekzónaként beszélt a szektorokról, mint annak idején az afrikai gyarmatosítók a *hinterland* jogintézményéről.¹⁰⁴ Természetesen ezek a félelmek nem az eredeti, *Poirier-féle* gondolatok miatt merültek fel, hanem a szektorelmélet azon változata miatt, amely nemcsak a szektorban található szárazföldi területek vonatkozásában állította, hogy az az adott parti állam területének minősül, hanem amelyik a vízterületet, a légtért, valamint a kontinentális talapzatot is kizárólagos állami joghatóság alá helyezi. Azok között, akik pártolták az Arktisz szektorális felosztását a parti államok között, a felosztás tekintetében sem uralkodott egységes álláspont. *Poirier* eredendően öt állammal számolt – Dániával, Norvégiával, az USA-val, Kanadával és Oroszországgal –, amikor megalkotta az elméletét, amit *Breitifuss* is támogatott, de ő norvég szektor helyett norvég-finn szektorról beszélt,¹⁰⁵ míg *Lakhtine* már hat államnak juttatott volna szektort: az eredeti ötnek, valamint Finnországnak.¹⁰⁶

4. Konklúzió: a szektorok a jövőben

A XX. század egyetlen olyan jogterülete, amely egyértelműen és vitathatatlanul a földrajzi összefüggésen alapul az a tengerjog, pontosabban a parti állam tengeri területeken gyakorolt jogosítványai: a parti tenger, a csatlakozó övezet, a kizárólagos gazdasági övezet, a kontinentális talapzat, valamint az ezeken a tengerrészeken kívül eső nyílt tengeri területek feletti esetleges hatáskörök. Ezen túlmenően azonban a jövő nagy kérdése, hogy ez a nyilvánvalóan gazdasági érdekből történő terjeszkedés hol fog megállni, vagy meddig engedhető meg a *res communis* hátrányára. Amíg ugyanis a kezdeti terjeszkedések oka az állam biztonságát sértő cselekményekkel szembeni védekezés volt – a parti tenger és a csatlakozó övezet zónáját is e célból létesítették –,¹⁰⁷ úgy a tendencia egyértelműen a gazdasági érdekek irányába tolódott el a kontinentális talapzat határainak meghúzása,

---

¹⁰⁴ LAKHTINE: i.m. 703. és 711. o.

¹⁰⁵ BREITFUSS: Territorial Division of the Arctic. *Dalhousie Review*. Vol. 8, 1928-29. 467-468. o.

¹⁰⁶ LAKHTINE: i.m. 715. o. Finnország 1920-40 között rendelkezett egy kisméretű területtel a Barents-tengeren, és ezen a jogon említhető ő is arktiszi államnak az említett időszakban.

¹⁰⁷ YTURRIAGA DE, José Antonio: *The international regime of fisheries: from UNCLOS 1982 to the Presential Sea*. Martinus Nijhoff Publishers. Netherlands. 1997. 1. o.; *Church v. Hubbart*, 6 U.S. 2 Cranch 187 (1804) <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=6&invol=187> (2011.02.17.); JESSUP, Philip C.: The Anti-Smuggling Act of 1935. *American Journal of International Law*, Vol. 31. 1937, 104-105. o.

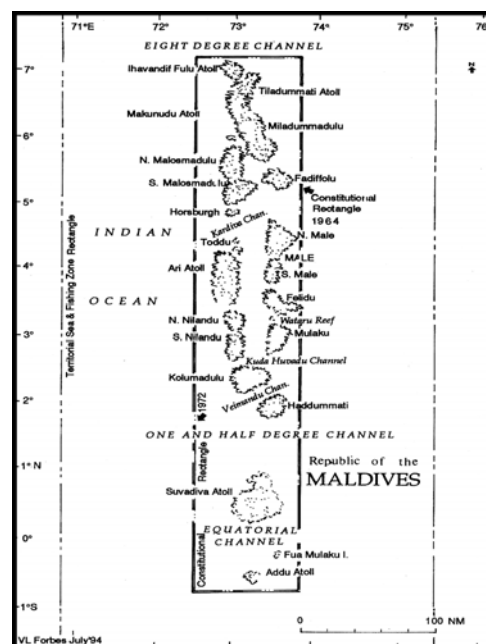

valamint a kizárólagos gazdasági övezet létrejöttével.¹⁰⁸ Sőt, megjelentek olyan jellegű igények is, amely az alapvonalától számított 200 tengeri mérföldes zónában a parti állam joghatósága alá utalna minden szigetet.¹⁰⁹ A parti államok kontinentális talapzat igénye is az ENSZ Tengerjogi egyezménye fényében az alapvonalától számított 350 tengeri mérföldes távolságig, vagy a 2500-as izobáttól mért 100 tengeri mérföldes távolságig tolható ki. Más kérdés, hogy az alapvonalától számított 200 tengeri mérföldön túli rész vonatkozásában a Kontinentális Talapzat Bizottság ajánlása szükséges a külső határok megállapítása végett, az eljárás kimenetele pedig döntő mértékben attól függ, hogy mennyire precíz geológiai adatokkal tudja az adott állam alátámasztani, hogy az igényelt talapzati rész az ő szárazföldjének a meghosszabbítása.¹¹⁰

A földrajzi egybefüggőség elmélete ezek szerint jelenleg és a jövőben is fennálló olyan területszerzési jogcím, amellyel szükségképpen számolni kell.

De mi a helyzet az elmélet egy speciális fajtájával, a szektor elmélettel?

A szektorelmélet egy érdekes mutációjával találkozhatunk a Maldív-szigetek esetében. Az állam 1964-es alkotmányában jelent meg az ún. „alkotmányos négyszög” jelensége, amikor az államterületet a szigeteket körbefutó, hosszúsági és szélességi körök által meghatározott négyszöggel határolták le. [lásd 2. ábra] A koordinátákat, és így az alkotmányt is, 1972-ben módosították, de a négyszög nagysága nem sokat csökkent, és így gyakorlatilag az állam területének minősítettek minden, a négyzetben belül eső szárazföldi és vízi területet. Semmilyen

2. ábra A Maldív-szigetek és az "alkotmányos négyszög"

Forrás: FORBES-ARMSTRONG: i.m. p. 97.

¹⁰⁸ O'CONNELL: i.m. 84. és 124. o.; ODA, Shigeru: *Exclusive Economic Zone*. Encyclopedia of Public International Law. Max Plank Institute. Vol. 11. Law of the Sea, Air and Space. North-Holland, 2001. 103-104. o.; BERNHARDT, Rudolf: Custom and Treaty in the Law of the Sea. Recueil des Cours. Vol. 205., 1987. 294. o.

¹⁰⁹ SHARMA, Surya Prakash: *Territorial Acquisition, Disputes, and International Law*. Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1997. p. 53.

¹¹⁰ Lásd, UNCLOS, II. sz. Melléklet 4. cikk; Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Twenty-first session, 17 March-18 April 2008, U.N. Doc. CLCS/40/Rev.1. Rule 45.; RIDDELL-DIXON, Elizabeth: Canada and Arctic Politics: the Continental Shelf Extension. *Ocean Development and International Law*, Vol. 39. 2008. 345. o.; MACNAB, Ron: The Case for Transparency in the Delimitation of the Outer Continental Shelf in Accordance with UNCLOS Article 76. *Ocean Development and International Law*, Vol. 35. 2004. 3. o.

nemzetközi jogi érveléssel nem tudták alátámasztani azt a tényt, hogy a négyszögletű terület valóban államterületnek minősülhessen, ráadásul a határmegvonást egyúttal alapvonalnak is szánták. Az egyenes alapvonal megvonásának feltételeit sem meríti ki a maldív szabályozás, ugyanis a vonal sehol sem érinti a szárazföldet, mindenhol vízi területen húzódik.¹¹¹ Így nemcsak nemzetközi joggal ellentétesen hasítanak ki maguknak beltengernek minősülő államterületet, de indokolatlanul terjesztik ki az ezen vonaltól számított tengerjogi kategóriákat is. Egyedül az északi és az északkeleti határt tudják igazolni a szomszédos állammal, Indiával 1976. december 28-án kötött megállapodással, a négyzet többi oldala viszont továbbra is vitatott, hiszen a helyük semmilyen tengerjogi szabállyal nem indokolható.¹¹² Ahogy az Arktisz esetében, úgy a Maldív-szigetek esetében sem tartott sokáig ez az állapot, és jelenleg az állam az egyenes alapvonalak módszere szerint határozza meg az alapvonalát, amelyet a Kontinentális Talapzat Bizottsághoz benyújtott, a kontinentális talapzat 200 tengeri mérföldön túli külső határának megállapítását kérő, 2010-ben benyújtott beadványában foglalt adatok is bizonyítanak.¹¹³ A beadványban nyoma sincs a szektor elmélet szerinti határoknak.

Az Arktiszon kívül a másik sarkvidéket, az Antarktisz térségét is megpróbálták az államok a szektorelmélet szerint felosztani.¹¹⁴ Az Arktisszal ellentétben az Antarktisz valódi szárazföld, a hatodik földrész, viszont a teljes területét jégpáncél borította, így effektív államhatalmat itt sem tudtak az államok létesíteni. A területi igényeknek az 1959-es Antarktisz-egyezmény vetett véget. Az eredeti szerződő felek közé az a 12 állam tartozott, akik elfogadták az Amerikai Egyesült Államok meghívását a megállapodásról folytatott konferenciára. Az egyezményrel a terület iránt érdeklődő államok gyakorlatilag lemondtak a területi igényeikről, és megállapodtak abban, hogy kizárólag tudományos célokra fogják a területet használni, és az Antarktisz jogi helyzetét a *res communis omnium usus* kategóriája alá sorolták, és kiemelték, hogy tilos a területen mindenfajta katonai tevékenység.¹¹⁵ Az egyezmény nyitva áll bármely állam aláírása előtt, jelenleg 48 állam a részese.¹¹⁶ Az egyezményt eredetileg 30 évre kötötték, majd 1988-ban bizonyos mértékű bányászatot

¹¹¹ FORBES-ARMSTRONG: i.m. 96. o.

¹¹² Ld, Agreement on the maritime boundary between the two countries in the Gulf of Mannar and the Bay of Bengal and related matters (with map). Signed at New Delhi on 23 March 1976. U.N.T.S. No. 15804.; JAGOTA, S. P.: Maritime Boundaries. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1985. 79. o.

¹¹³ Submission by The Republic of Maldives to the Commission on the Limits of the Continental Shelf. Executive Summary. MAL-ES-DOC, July 2010. http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/mdv53_10/MAL-ES-DOC.pdf (2011.02.16.)

¹¹⁴ HERON, David Winston: Antarctic Claims. *Foreign Affairs*. Vol. 32, No. 4., Jul., 1954. 661-667. o.

¹¹⁵ The Antarctic Treaty, Washinton, 1 december 1959. U.N.T.S. I-5778.

¹¹⁶ Secretariat of the Antarctic Treaty. Parties. http://www.ats.aq/devAS/ats_parties.aspx?lang=e (2010.12.16.)

engedélyeztek volna, de az erről szóló wellingtoni egyezmény végül nem lépett hatályba, az 1991-es madridi jegyzőkönyv pedig újabb 50 évre meghosszabbította az igénymoratóriumot, és ezzel együtt a bányászati lehetőségét is elnapolta.¹¹⁷ A szektorelmélet alapján történő területkövetelést ugyan sikerült elfojtani, de ennek ellenére időről időre területi igények merülnek fel az Antarktisz és környéke vonatkozásában, főleg azután, hogy a jég itt is drasztikusan olvadásnak indult.¹¹⁸

A szektorelmélet, mint területszerzési jogcím tehát nem vált a nemzetközi jog részévé, viszont ha belegondolunk, hogy amennyiben az északi államok kontinentális talapzatának az alapvonalától számított 200 tengeri mérföldön túl húzódó részének külső határa vonatkozásában a Kontinentális Talapzat Bizottság ajánlásai nyomán megvont határok az arktiszi kontinentális talapzat zömét a tengerjogi egyezményben foglalt feltételekkel ugyan, de parti állam joghatósága alá helyezik. Az egyes államokhoz tartozó talapzatrészt egymástól pedig nemzetközi megállapodások útján határolták el egymástól, vagy erre a jövőben kellene, hogy sor kerüljön, mint a Beaufort-tengeren Kanada és az USA között. Határvonalnak gyakran alkalmazták részben vagy egészben a hosszúsági és szélességi köröket, ahogyan a legújabb,¹¹⁹ a 2010-ben született orosz –norvég megállapodást is.¹²⁰ Végeredmény tekintetében majdnem ott tartunk, mintha a szektorelmélet alapján osztottuk volna fel a teljes arktiszi területet azzal a kivétellel, hogy a területen fennálló parti állami jogosítványok az UNCLOS feltételei alapján, és annak korlátaival érvényesülhetnek, és nem területszerzési jogcímként használt szektorelmélet alapján.

---

¹¹⁷ KOVÁCS: i.m. 196. o.

¹¹⁸ LUARD, Evan: Who Owns the Antarctic? *Foreign Affairs*. Vol. 62, No. 5., Summer, 1984. 1175-1193. o.

¹¹⁹ VAN PAY, Brian: National Maritime Claims in the Arctic. Changes in the Arctic Environment and the Law of the Sea. The 33rd COLP Conference Seaward, Alaska, May 21, 2009. www.virginia.edu/colp/pdf/Van_Pay-Arctic-Claims.pdf (2011.02.14.)

¹²⁰ Norway and Russia sign maritime delimitation agreement. <http://www.barentsobserver.com/norway-and-russia-sign-maritime-delimitation-agreement.4819173-16149.html> (2011.02.13.)